

Ο ΠΡΥΤΑΝΙΣ ΤΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΑΠΑΙΣΙΟΦΡΟΝΩΝ SCHOPENHAUER⁽¹⁾

Κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα οἱ πλείους τῶν ἀνθρώπων εἰσὶν ἀπαισιόφρονες (pessimistes), ἐννεήκοντα ὅμως ἐπὶ τοῖς ἑκατόν, εἴτε ἄνδρες εἰσὶν οὗτοι, εἴτε γυναῖκες, εἴτε καὶ μαθηταὶ ἐπὶ τοῦ γυμνασίου ἀγνοοῦσι τὸν πάτρωνα αὐτῶν ἢ γινώσκουσι μόνον τὸ ὄνομά του. Ὀλίγιστοι τῶν μεγάλων ἀνδρῶν εἰσὶ τόσῳ πρωτότυποι, ὅσον ὁ ἀνὴρ οὗτος. Ἡ ὠφέλεια, ἣν προσκτᾶται τις ἀναστρεφόμενος μετὰ τοιούτων μοναδικῶν προσωπικοτήτων εἶνε μεγίστη, ἀνυπολόγιστος δέ, ἐὰν ἡ προσωπικότης αὕτη εἶνε, ὡς ὁ Schopenhauer καὶ δαιμόνιον πνεῦμα. Οὐδόλως θὰ ἐπιληθῶμεν τῆς ἀναλύσεως τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος τοῦ Schopenhauer· οἱ ἀγνοοῦντες αὐτὸ ἄς προστρέξωσιν εἰς τὰ συγγράμματά του, ἢ εἰς τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο ἐγχειρίδιον *La philosophie de Schopenhauer*².

Ὁ Ἀρθούρος Schopenhauer ἐγεννήθη ἐν Dantzig τῆν 22 Φεβρουαρίου 1788 ἐξ οἰκογενείας φρενοβλαβῶν. Ἡ πρὸς πατρός μάμμη του ἦτο παράφρων, εἰς τῶν θείων του ἡλίθιος, ἕτερός τις δὲ ἡμιφρενοβλαβῆς καὶ ὁ πατὴρ του Heinrich—Floris Schopenhauer ἠτύοκτόνησε μανιακός. Οἱ πρὸς μητρός συγγενεῖς του δὲν ἦσαν μὲν σοβαρῶς βεβλαμμένοι τὸν νοῦν, ἀλλ' ὁ πάππος του ἦτο τόσῳ ὀργίλος, ὥστε ὅταν παρεφέρετο ὑπὸ τῆς ὀργῆς, ἔπρεπε πάντες οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ, μὴδ' αὐτοῦ τοῦ κυνὸς καὶ τῆς γαλῆς ἐξαιρουμένων ν' ἀπέλθωσιν αὐτῆς. Πλείστα ὅσα, ὅθεν, παραδείγματα ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα ἢ ἀπλῶς ἢ διανοητικὴ ὑπεροχή, ἀναφαινόνται, ὡς τὰ πολλά, ἐν οἰκογενείαις, αἰτινες μόνον ἐν φρενοκομίᾳ δύνανται νὰ διαμείνωσιν, καταπίπτει δὲ ἀφ' ἐαυτῆς ἡ ἀρχαία θεωρία, ἡ θέτουσα τὸν παράφρονα ἐν τῇ διαμέτρῳ βαθμίδι, μετὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ζώου, ἀφ' ἧς ἤρξαντο σπουδάζοντες αὐτὴν τὴν καταγωγὴν καὶ τὰ προγενέστερα παθολογικὰ φαινόμενα, τῶν κατὰ καιροὺς ἀναφαινομένων ὑπερόχων πνευμάτων. Οἱ παράφρονες εἰσὶ μᾶλλον θύματα τῆς ἀπειρίας τῆς φύσεως, ἣτις προτιθέμενη νὰ δημιουργήσῃ μεγαλοφυεῖς ἄνδρας, ἀμαρτάνουσα τοῦ σκοποῦ τῆς δημιουργεῖ παράφρονας ἢ ἡλίθιους. Ἡ φύσις περὶ τοῦ εἶδους μόνον ἐνδιαφερομένη, ἀδιαφορεῖ πρὸς τὰ λοιπά. «Πέποιθα, ἔλεγεν ὁ Schopenhauer, ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα καὶ ἡ μανία, καίτοι διάφορα, προσεγγίζουσιν ἐν τούτοις ἀλλήλων πλείω ἢ ἡ μεγαλοφυΐα πρὸς τὸν κοινὸν νοῦν καὶ ἡ μανία πρὸς τὸ ζῶον. Ὁ εὐφυῆς κύων μόνον πρὸς εὐφυᾶ ἄνθρωπον δύναται νὰ παραβληθῇ, οὐδέποτε πρὸς παράφρονα, τὰ ὑπέροχα δὲ πολλάκις πνεύματα, φέρονται ὡς παράφρονες,

1) "Op. Revue politique et littéraire 18 Juillet 1885.

2) La philosophie de Schopenhauer par M. Th. Ribot.

Nullum magnum ingenium sine insaniae mixtura: οὐδεμία μεγαλοφυΐα ἀμιγῆς παραφροσύνης ἔλεγεν ὁ Ἀριστοτέλης κατὰ τὸν Σενέκαν. Ὁ Schopenhauer, λοιπόν, κατὰ τ' ἀνωτέρω ἔπρεπε ν' ἀναδειχθῇ ἡ μεγαλοφυΐα ἢ παράφρων, οὐδέποτε ὅμως κοινὸς νοῦς.

Οἱ γονεῖς του ἦσαν Ὀλλανδικῆς καταγωγῆς³ καὶ ὁ Schopenhauer ἐζήτηε νὰ καταστήσῃ τοῦτο παντοιοτρόπως γνωστὸν, καθ' ὅσον μετὰ τὰς γυναῖκας, τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς καθηγητὰς τῆς φιλοσοφίας, ἐμίσει τοὺς Γερμανοὺς. Ἀπροβλέπων τὸν θάνατόν μου, γράφει που, ἐξομολογοῦμαι ὅτι περιφρονῶ τὸ γερμανικὸν ἔθνος διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἡλιθιότητά του, ἐρυθριῶ δὲ ἀναλογιζόμενος ὅτι ἀνήκω αὐτῷ » Κατέστησε γνωστοὺς τοὺς γονεῖς του καὶ τοὺς ὄρους ὑφ' οὓς ἠνώθησαν, ἵνα ἀληθῶς ἐαυτὸν παρουσιάσῃ οἷος ἦν. Παρεδέχετο ὅτι τὸ τέκνον τὰς μὲν νοητικὰς αὐτοῦ δυνάμεις κληρονομεῖ παρὰ τῆς μητρός, τὸν δὲ χαρακτῆρα παρὰ τοῦ πατρός, ἐπίσης, ὅτι τὰ τέκνα, τὰ γεννώμενα ἐκ γάμου συνεπιεῖται ἔρωτος συναφθέντος, εἰσὶ ἀσυγκρίτως ἀνώτερα τῶν μὴ τοιούτων, οὐχὶ ἔνεκεν αἰσθηματικῶν λόγων, ἀλλὰ λόγων ἀπορροπόντων ἐξ αὐτῆς τῆς μεταφυσικῆς τοῦ ἔρωτος.

Κατ' αὐτόν, ἡ σύμπτωσις καὶ ὁ μεταξὺ τῶν συζύγων ἀμοιβαῖος ἔρωτος ἐπιδρῶσιν ἀποτελεσματικῶς ἐπὶ τῶν τέκνων. Ὁ ἔρωτος ἐμπνέει εἰς τὸ ἄτομον τὴν ἐπιλογὴν ἀτόμου ἐκ τοῦ ἐτέρου φύλου, οὕτινος τὰ φυσικὰ ἢ ἠθικὰ πλεονεκτήματα ἢ ἐλαττώματα νὰ συμπληρῶσι τὰ πλειοεκτῆματα καὶ ἐξουδετερῶσι τὰ ἐλαττώματά του. Οὕτω βλέπομεν ταπεινοὺς ἄνδρας ἐρωμένους ἐξόχων γυναικῶν, αἱ ἀσθενεῖς φύσεις ἐκζητοῦσι τὰς σθεναράς. Ἡ ἐπιλογὴ τοῦ ἀτόμου αὕτη ἐστὶν ἀληθῶς ἀκατάληπτος, συνδέουσα τὰς ἀνομοίους φύσεις, μόνον ἐν τῷ συμφέροντι τῶν μελλόντων τέκνων. Δυστυχῶς, οἱ γονεῖς ἀντιστρατεύονται συχνάκις κατὰ τῆς ἐπιλογῆς ταύτης τῆς φύσεως ἔνεκεν κοινωνικῶν λόγων, ἀγνοοῦντες, ὅτι ὁ κύριος καὶ μόνος σκοπὸς τοῦ γάμου εἶνε ἡ μέλλουσα καὶ οὐχὶ ἡ παρούσα γενεά. Ὁ ἀληθὴς ἔρωτος, ἐξ οὗ ἀναμένεται ἡ πνευματικὴ καὶ φυσικὴ ἔρμωσις τῶν τέκνων, μόνον μετὰ τῶν ὄντων ἐν ἀπολύτῳ συμπτώσῃ διατελούντων δύνανται ν' ἀναπτυχθῇ. Τοιαῦτα δοξάζων ὁ Schopenhauer, πολλάκις θὰ ἐφιλοσόφησεν ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν περιπτώσεων ὑφ' ἃς ἠνώθησαν οἱ γεννητορὲς του.

Ὁ Heinrich-Floris Schopenhauer ἦτο βωμαλέος, δυσειδὴς καὶ κωφός, παράφρονος καὶ πείσμων, εἰλικρινῆς καὶ ἀτρόμητος, ἐπιχειρηματίας καὶ διάσημος ἐν τῷ ἐμπορικῷ κόσμῳ. Συνωδᾷ τῇ ἀνωτέρω ἐκτεθείσῃ θεωρίᾳ μετεβίβασεν εἰς τὸν υἱὸν του τὸ δύστροπον τοῦ χαρακτῆρος, τὸ πείσμα, τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὴν ἀσθένειαν τοῦ ἐνὸς ὡτὸς διατηρήσας δι' αὐτὸν καὶ μόνον τὴν γενναιοφυΐαν.

Ὁ Heinrich-Floris ἐνουμφεύθη ἐξ ὑποκειμενικοῦ μόνον, οὕτως εἰπεῖν, ἔρωτος τὴν Johanna Trosiener, οὐδόλως ἀν-

1) Οἱ Γερμανοὶ ἀλόγως καυχῶνται διὰ τὸν Schopenhauer καὶ τὸν H. Heine, ὁ μὲν ἦτο Ὀλλανδός, ὁ δὲ Ἰουδαῖος.

ταποκρινόμενης πρὸς τὸν ἔρωτά του. Ἐκ τῆς ἀσυμφωνίας τῶν γονέων ὁ Schopenhauer ἐξήγει ἀντιφάσεις τινὰς τοῦ χαρακτῆρός του. Παρεδέχεται, ὅτι ὁ πατήρ του ἔσφαλε νυμφευθεὶς τὴν δεσποινίδα Trosiener, ἀλλ' ἡ ἐξήγησις τοῦ πατρικοῦ τούτου ἁμαρτήματος τὸν ἀπησχόλει καθ' ὑπερβολήν. "Ὅταν νέος τις ἐρᾶται νεανιδὸς τινος, ἀλλ' ἡ νεανὶς αὕτη ἀποστρέφεται τὸν νέον, ποῖον τῶν δύο πρέπει νὰ πιστεύσωμεν; τίς ἔχει δίκαιον ὁ νέος ἢ ἡ νεανὶς; ποῖον ἀπατᾷ τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιλογῆς;

Ἡ Johanna ὠραία καὶ χαρίεσσα ἦτο κάτοχος παιδείας οὐ τῆς τυχούσης. Συνέγραψε μυθιστορήματα, βιογραφίας καὶ περιηγήσεις. Ἦτο ἄσωτος ὑπεραγαπῶσα τὴν πολυτέλειαν καὶ τὰς περιηγήσεις. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της, συμβάντα τὸ 1803, ἀπεκατέστη ἐν τινὶ ἐν Weimar πολυτελεῖ μεγάρῳ. Ὁ υἱὸς της τὴν ἀπεστρέφετο, διότι κατ' αὐτόν, γυνὴ εὐφυῆς καὶ ἄσωτος ἦτο τρις γυνὴ καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀνυπόφορος.

Ἡ Johanna ἀπέκτησε δύο τέκνα τὸν Ἀρθούρον καὶ τὴν Ἀδέλην. Ὁ Ἀρθούρος ἠκολούθησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρός του διδασκῆς τὰ ἐμπορικὰ μαθήματα, φωνητικὴν καὶ ὀργανικὴν μουσικὴν, καὶ πάντα τὰ συντελοῦντα πρὸς ἐντελῆ μόρφωσιν νέου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Περιηγηθεὶς καὶ διαμείνας, χάριν τοῦ ἐμπορίου, ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ, ἐγνώρισε τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὴν ἔκφρασιν του ἐν πρωτοτύπῳ, καὶ οὐχὶ ὡς οἱ λοιποὶ ὁμηλικῆς του ἐν ἀντιγράφῳ. Τριακονταετῆς συνέγραψε τὸ μέγα ἔργον του, ὁ Κόσμος ὡς βούλησις καὶ παράστασις.

Ἦτο μικρόσωμος καὶ εὐτραφῆς, βαδίζων δὲ ζωηρὸς καὶ εὐκίνητος γηράσας προσεπάθει ἔτι νὰ φαίνεται τοιοῦτος, πιστεύων ὅτι ὑπάρχει ἀμοιβαία σχέσις μεταξὺ τῆς ταχύτητος τοῦ βαδίσματος καὶ τῆς ταχύτητος τῆς ἀντιλήψεως καὶ ἐν γένει τοῦ νοῦ. Παρεδέχεται ὅτι ὁ βραδύπους ἐστὶν ἀναποδράστως καὶ βαρύνους, ὁ δὲ εὐφυῆς διακρίνεται τοῦ ἡλιθίου ἐκ τοῦ βαδίσματος καὶ τῶν κινήσεων, ἐξετάζων τὰς φυσιογνωμίας ὑπερηγάλλετο διὰ τὸ ἄνω μέρος τοῦ προσώπου του, λυπούμενος διὰ τὸ κάτω. «Χαίρω, ἔλεγε, ἐπὶ τῇ διανοητικῇ φυσιογνωμίᾳ μου καὶ λυπούμαι ἐπὶ τῇ ἠθικῇ.» Τὸ μέτωπόν του ἦτο θαυμασιῶς ἀνεπτυγμένον. Οἱ βαθυκύανοι ὀφθαλμοὶ του ἦσαν πολὺ ἀλλήλων μεμακρυσμένοι, ἀλλ' ἐξέπεμπον φλόγας, ἡ ρίς του εὐθυτενῆς καὶ κανονικῆς καὶ τὸ πρόσωπόν του πλατύ. Ἡ ξανθὴ γενειὰς του ἔφθανε μέχρι τοῦ ἄνω χεῖλους καὶ τοῦτο, διότι ἐμίσει τὰς καθειμμένας τῶν γερμανῶν καθηγητῶν γενειάδας. Τὸ στόμα καὶ ὁ πάγων, κατὰ τὴν ἔκφρασιν του, δὲν ἦσαν χαρακτηριστικὰ ἀσκητοῦ. Συνελόντι εἰπεῖν ἢ ὄψις του, ἦτο τόσῳ παράδοξος, ὥστε προσεῖλκε τὰ βλέμματα πάντων.

Ἦτο κατὰ πάντα ὑγιής. Ἀλλὰ καὶ ἡ υγεία του αὕτη εἶχεν ἐλάττωμά τι. Τὸ νευρικόν του σύστημα καθ' ὑπερβολὴν εὐερέθιστον διέφευγε τὸν ἔλεγχον τῆς βουλήσεως, ἡ ὑπεροχὴ δὲ αὕτη ἐξεδηλοῦτο δι' ἀδικαιολογητῶν φόβων, ἐπικα-

λυπτόντων διὰ ζοφεροῦ πέπλου ἅπαντα τὸν βίον του. Ἐν ἔτει 1813 ὅτε ἅπασα ἡ Γερμανία σύσσωμος ἐζωπλίζετο κατὰ τῆς Γαλλίας, ὁ Schopenhauer, παρακινήθεις ἐκ τοῦ γενικοῦ παραδείγματος ἠγόρασε καὶ αὐτὸς ὄπλον, ἀλλὰ κατὰ τὴν φράσιν τοῦ βιογράφου του, τῷ ἔλειπεν ἡ ἐσωτερικὴ ὄθησις, διὰ ν' ἀποφασίσῃ τὴν ἐν τῷ στρατῷ κατάταξίν του. Ἐκρύβη ἐν ἀπομεμακρυσμένῃ τινὶ κοιλάδι, ἐνθα, ὡς ὁ ἴδιος διηγείται, ἔσχε τὴν εὐχαρίστησιν ne unum quidem militem videre, neque tympana audire: οὔτε στρατιώτην τινὰ νὰ ἴδῃ οὔτε τὰ πολεμικὰ τύμπανα νὰ ἀκούσῃ. Ἐν τῇ κοιλάδι ταύτῃ gaudebat παραδόξως, καθ' ὅσον ἦτο, ὡς ἀφελῶς ἠμολογεῖ, a-re militari natura alienissimus: ὄλωξ ξένος πρὸς τὰ στρατιωτικά. Κατὰ τὸ 1813 ἀπέφυγε διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου τὴν προσβολὴν τῆς χολέρας. Τὴν αὐτὴν ἠκολούθει ὁδὸν καὶ ὁ μέγας ἰταλὸς ἀπαισιόφρων Leopardi. Τὰ χαρακτηριστικὰ δὲ ταῦτα τοῦ βίου δύο τῶν μεγαλειτέρων θιασωτῶν τῶν ἀπαισιόφρων ἰδεῶν, ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ ἀπαισιοφροσύνη καίτοι διδάσκουσα τὸ καταφρονεῖν τὴν ζωὴν, δὲν διδάσκει ἐπίσης καὶ τὸ πῶς δεῖ ἐγκαταλιμπάνειν αὐτήν.

Ὁ Schopenhauer φοβούμενος τὰς μολυσματικὰς νόσους ἔφερε πάντοτε μεθ' ἑαυτοῦ μεταλλινὸν ποτήριον, φόβῳ μὴ, ἀναγκασθεὶς ποτὲ νὰ μεταχειρισθῇ ξένον προσβληθῆ ὑπὸ νόσου τινος. Ἐξερχόμενος εἶχε τὸ στόμα αἰείποτε κλειστὸν ἵνα μὴ εἰσπνῆ τὰ μικρόβια ἐκεῖνα, ἅτινα μετὰ τόσα ἔτη ἀνεκάλυψεν ὁ διάσημος Pasteur. Ἐφοβεῖτο τὰς δίκας, τοὺς κλέπτας, τὰς πυρκαϊὰς, τὰς ἐπαναστάσεις, τὰ δηλητήρια, τοὺς φίλους του καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν σκιάν του. Κατακλιόμενος εἶχε παρ' ἑαυτοῦ ζῆφος καὶ ζευγὸς πιστολίων. Ἀπὸ τοῦ 1836 κατῴκει μόνον ἐν ἰσογείοις οἰκίαις, ἵνα εὐκολώτερον ἐξέρχεται ἐν περιπτώσει πυρκαϊᾶς. Οὐδέποτε ἐξυρίζετο φοβούμενος τοὺς κουρεῖς, ἐκρυσσε τὰ χρήματα του εἴτε μετὰ τῶν φύλλων τῶν βιβλίων του, εἴτε ὑπὸ τὸ μελανοδοχεῖον καὶ εἰς τόσῳ ἀλλόκοτα καὶ ἀπόκρυφα μέρη, ὥστε, καίτοι ἐν τῇ διαθήκῃ του ὑπεδείκνυε τὰ μέρη ταῦτα, ἐδυσκολεύθησαν νὰ τ' ἀνακαλύψωσι.

Ἡ ψυχολογικὴ αὕτη κατάστασις ἐπέδρα καὶ ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος του. Ἦτο ὀργίλος, ἀπότομος, παράφορος, φιλύποπτος καὶ φίλερις. Ἡ μήτηρ του ὡς τὴν μεγαλειτέραν δυστυχίαν της ἐθεώρει τὴν μετὰ τοῦ υἱοῦ της συνοίκησιν. «Ἐφ' ὅσον μένεις οἶος εἶσαι, πάντοτε θὰ σὲ ἀποφεύγω» τῷ ἔγραφε μετὰ τῆς εἰλικρινείας ἐκείνης, ἣτις ἦτο, δύναται τις εἰπεῖν, τὸ ἔμβλημα πάσης τῆς οἰκογενείας τῶν Schopenhauer.

»Δὲν εἶσαι κακός, τῷ ἔγραφεν ἄλλοτε ποτε, εἶσαι πνευματώδης, ἀλλ' ἀνυπόφορος. Εἶσαι τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιλογίας τοῦ φόγου καὶ τῆς ἐπικρίσεως, ἀναμιγνύεσαι εἰς πάντα, πάντοτε ἐρίζεις μετὰ τινος ἢ περὶ τινος, πάντοτε ἀγανακτεῖς καὶ ἐξοργίζεσαι, νομίζεις ὅτι πάντες ἐκτός σου ἔχουσιν ἐλαττώματα, γίνεσαι μόνος σου δικαστῆς καὶ ἐξελεγκτῆς τῆς μητρὸς καὶ τῆς ἀδελφῆς σου, νομίζεις ἐπὶ τέλους ὅτι εἶσαι ἡ Πυθία. Ἐφ' ὅσον ἔμενες μετ' ἐμοῦ ἐπασχον ἐξ ἀσφυξίας καὶ

ἀνέπνευσα μόνον ὅταν ἀνεχώρησες. Σὲ ἐγνώρισα ἀρκούντως καὶ ἀπεφάσισα οὐδέποτε νὰ συνοικήσω μετὰ σοῦ.

● » Ἀγαπητέ μου Ἄρθουρε, τῷ ἔγραφεν ἐν ἑτέρᾳ ἐπιστολῇ της, ἔχω ἀνάγκη νὰ μανθάνω ὅτι εἶσαι εὐτυχής, ἀλλὰ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ παρίσταμαι αὐτόπτης μάρτυς τῆς εὐτυχίας σου. Ἐὰν θέλῃς νὰ μ' ἐπισκεφθῇς ἐν Weimar, μάθε ὅτι κατ' οὐδένα τρόπον ἐννοῶ νὰ μείνης μετ' ἐμοῦ. Δύνασαι νὰ ἔρχεσαι περὶ τὴν μίαν ὥραν ἵνα προγευματίζῃς, ἀλλὰ θὰ ἀπέρχεσαι πρὸ τῆς τρίτης μετὰ μεσημβρίαν, ὡς ἐπίσης δις τῆς ἐβδομάδος δύναται νὰ λαμβάνῃς μέρος εἰς τὰς ἐσπερίδας μου, πρέπει ὅμως πάντοτε νὰ ἔχῃς ὑπ' ὄψει σου, ὅτι εὐρίσκεσαι ἐν ξένη οἰκίᾳ, καὶ ὅτι οὔτε διαταγὰς νὰ δίδῃς, οὔτε παρατηρήσεις νὰ ἐπιφέρῃς σοὶ ἐπιτρέπεται.

» Ὅταν θὰ δίδω ἐπίσημα γέυματα θὰ σὲ προσκαλῶ εὐχαρίστως, ὑπὸ τὸν ἀπαράβατον ὅμως ὄρον, ὅτι θ' ἀπέχῃς πάσης μετὰ τῶν συνδαιτυμόνων μου φιλονικίας καὶ πάσης ἱερεμιάδος περὶ τῆς ἀθλιότητος τῶν ἐγχοσμίων. Καθίστασαι ἐπὶ τέλους ἀνιαρός».

II

Ὁ Schopenhauer ἀποσκιρτήσας τοῦ πατρικοῦ σταδίου, ἐφοίτησεν εἰς τὰ διασημότερα τῶν τότε πανεπιστημίων. Ἐν βραχεῖ χρόνῳ ἐξέμαθε τὴν νομικὴν, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν φυσιολογίαν καὶ τὴν φυσικὴν ἱστορίαν πάντα ταῦτα κατὰ βάθος, χωρὶς οὐδέποτε νὰ παραμελήσῃ τὴν ὀπασκίαν καὶ μουσικὴν.

Κατὰ τὸ 1813 συνήκῃσεν ἐκ νέου μετὰ τῆς μητρὸς του. Μετὰ παρέλευσιν ὅμως μηνῶν τινῶν καίτοι ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην ζῶντες ἀμφοτέροι, συνεννοοῦντο δι' ἐπιστολῶν. Δυστυχῶς δι' ἡμᾶς ἡ πρωτότυπος αὕτη ἀλληλογραφία δὲν διεσώθη, ἀλλ' ἐκ τοῦ κατωτέρω ἀναφερομένου ἀποσπάσματος ἐπιστολῆς τῆς μητρὸς του, συμπεραίνομεν καὶ περὶ τῶν λοιπῶν. «Δὲν σὲ ἐκδιώκω τῆς οἰκίας μου, γράφει ἡ Johanna, οὐδέποτε θὰ ἔπραττον τοιοῦτον τι, ἔπρεπε, ἵνα προβῶ εἰς παρόμοιον διάβημα νὰ ἔπνεον μένεα ἐναντίον σου. . . . Δύνασαι νὰ μείνης παρ' ἐμοὶ μέχρι τῶν μέσων ἢ τέλους Μαΐου ἢ διαμονὴ αὕτη θὰ μοὶ ᾔτο εὐχάριστος. Ἄλλ' ἐὰν ἐπρόκειτο ἐπὶ πολὺ ἔτι νὰ συνοικήσῃς μετ' ἐμοῦ, τότε θὰ μοὶ ᾔτο ἐντελῶς ἀδύνατον νὰ σὲ ἀνεχθῶ». Ἡ πρόθεσις τῆς μητρὸς του οὐδεμίαν ἐπέτρεπεν ἀμφιβολίαν.

Ὁ Schopenhauer ἀνεχώρησεν εἰς Δρέσδην, καὶ οὐδέποτε ἄλλοτε ἐπανεῖδεν τὴν μητέρα του θανοῦσαν περὶ τὸ 1818. Οὐδαμοῦ εὐρίσκομεν μαρτυρίαν τινα, ὅτι ἐπανεῖδε τὴν ἀδελφὴν του, ἥτις μόνη πάντων τὸν ἠγάπα.

Καίτοι ἀπέσχομεν τῆς ἀναλύσεως τῆς φιλοσοφίας τοῦ Schopenhauer, ἐπάναγκες ὅμως θεωροῦμεν νῦν, νὰ ἐξηγήσωμεν τοὺς λόγους, δι' οὓς ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ κατέστη ὁ δεισιδαιμονέστερος τοῦ αἰῶνος του.

Τὰ συστήματα τῶν ἀπαισιοφρόνων (pessimistes) ὡς καὶ ἐκεῖνα τῶν αισιοφρόνων (optimistes) διετήρησαν πολλὰ τῆς θεολογίας. Οἱ τε αισιόδοξοι καὶ ἀπαισιόδοξοι διδάσκουσι τὸ

αὐτὸ ὁ κόσμος ἐπλάσθη διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὁ Θεὸς ἢ ἡ φύσις ὀφείλουσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν εὐτυχίαν. Ὁ θετικισμὸς (positivisme) δὲν εἶνε οὔτε αισιοδοξία οὔτε ἀπαισιοδοξία, δὲν ἐνδιαφέρεται νὰ ἐξετάσῃ ἐὰν ὁ κόσμος εἶνε καλὸς ἢ κακός, παραδεχόμενος τὸν κόσμον οἷον ἀντιλαμβάνεται αὐτόν. Ὁ Schopenhauer καίτοι ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἄθεος, ἦτο ἐν μέρει καὶ θεολόγος, παραδεχόμενος καὶ διακρίνων δύο τάξεις θαυμάτων τὰ εὐχερῆ καὶ δυσχερῆ. Δυσχερῆ ἦσαν κατ' αὐτὸν τὰ ὑπὸ τῆς θρησκείας παραδεδεγμένα. Τὸ λογικόν του ἠδυνάτει νὰ πιστεῦσῃ τὰ θαύματα ταῦτα, ἐκλαμβάνον τὰς διηγήσεις τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς ὡς γραφίδεις λήρους. Ἐν ἀντιθέσει τούτων, παρεδέχετο τὰς ἐμφανίσεις, τὰ πνεύματα, τὰ ὄνειρα, τὰς προαισθήσεις, τοὺς μάγους καὶ γόητας, τὰς κινουμένας τραπέζας τὰ περιάπτα καὶ τὴν ὀλεθρίαν τῆς τριτῆς ἐπίδρασιν, ἅτινα καὶ ἀπεκάλει εὐχερῆ θαύματα.

Ἐπίστευεν, ὅτι ἐν ἐκάστῳ ἡμῶν, ἐνοικεῖ μυστηριώδης προφήτης βλέπων τὰ πάντα καὶ προγιγνώσκων τὰ μέλλοντα, ὅστις μόνον ἐν τισὶ περιστάσεσι καὶ ἰδίᾳ ἐν τῷ ὑπνωτισμῷ ἐκδηλοῦται. Τὸ μυστηριώδες τοῦτο ὄν ἐργάζεται καταπαύστως ὑπὲρ ἡμῶν, δι' αὐτοῦ ἀποφαίνονται αἱ τράπεζαι, δι' αὐτοῦ προαισθανόμεθα καὶ δι' αὐτοῦ προκαλοῦνται τὰ καθ' ὕπνου ὄνειρα. Παρεδέχετο ὅτι ὁ πυρετὸς θεραπεύεται, ἐὰν τίς ἐγκλείσῃ ἐντὸς καλύφους καρῶν ἀράχνην, καὶ ἀναρτήσῃ τοῦτο ἐκ τοῦ λαιμοῦ· ὁ πυρετὸς θεραπεύεται ἀποθνησκούσης τῆς ἀράχνης! Ἐδίδασκεν ἐπίσης ὅτι οἱ διέποντες τὸ σύμπαν νόμοι, δύνανται ν' ἀλλοιωθῶσι διὰ τῆς Βουλῆσεως οὔσης Παντοδυνάμου καὶ πρὸ τῆς ὁποίας οὔτε βιρῦτης, οὔτε διάστημα, οὔτε αἰτιολογία ὑπάρχει. Ἀλλὰ, καίτοι πάντα παραδεχόμενος, ἦτο ἄθεος ἀποκαλῶν τὸν θεὸν «γέροντα Ἰουδαῖον».

III

Ὁ Schopenhauer βλέπων τὴν περὶ αὐτὸν σιγὴν ἐγένετο σφόδρα μισάνθρωπος. Ἀπέφευγε, ἐμίσει καὶ κατεφρόνει τοὺς ἀνθρώπους, μένων ξένος καὶ μόνος μέσῳ αὐτῶν. Ἡρνεῖτο, νὰ παραδεχθῇ ὅτι οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι ἦσαν ὅμοιοι τοῦ ἀπλῶς καὶ μόνον, διότι ὡς αὐτὸς ἐβάδιζον στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν δύο ποδῶν των. Συνωμίλει μετ' αὐτῶν «ὅπως τὰ παιδιὰ πρὸς τὰς πλαγγόνας των» καὶ θεώρει πᾶσαν μετὰ τῶν λοιπῶν σχέσιν «ὡς μόλυσμα.» Οὐδένα φίλον οὐδέποτε ἔσχεν. Κατηγόρει πάντας ὡς ἐπιβουλευομένους τὴν τε ζωὴν καὶ περιουσίαν του, ἀπεδίωκε τοὺς ἐπισκέπτας τοῦ οἴκου του διὰ τοῦ βαναυσωτέρου τρόπου. Ἡμέραν τινὰ κατεκρῆμνισε τῆς κλίμακος γραιῶν ἐπαίτιδα τολμήσασαν ν' ἀνέλθῃ αὐτήν. Ἡ γραιῶ τὸν κατήγγειλεν καὶ ὁ Schopenhauer κατεδικάσθη νὰ πληρώνη πρὸς αὐτὴν ἰσοβίως μνησιαῖον ἐπίδομα.

Ἡ ἀπόφασις αὕτη τοῦ δικαστηρίου τῶν ἐσωφρόνησεν. Ὅποτε ἐν τινὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἐπετέθη κατὰ τῶν καθηγητῶν τῆς φιλοσοφίας, μετέβη παρὰ τῷ κρατίστῳ τῶν νομομαθῶν, ὃν ἠρώτησεν ἂν αἱ κατὰ τῶν καθηγητῶν ὕβρεις συνεπήγοντο νόμιμόν τινα τιμωρίαν.

Ἡ ἄκρα αὐτοῦ ὑπερηφάνεια καὶ ἡ ἀδιάσειστος πρὸς τὸ

ἔργον του πεποιθήσις, ἦσαν τὰ κύρια αἷτια τῆς μισανθρωπίας του ἐν γένει, καὶ ἰδίᾳ διὰ τὸ γερμανικὸν ἔθνος, ὅπερ τὸν παρεγνώρισεν. Προέβλεπε τὸν μέλλοντα θρίαμβον τῆς διδασκαλίας του, ἣν ἐκάλει Ἀποκάλυψιν. «Αἱ Ἀρχαὶ αὗται ἐνεπνεύσθησαν εἰς ἐμὲ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τῆς Ἀληθείας, τινὲς δὲ αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.» Καίτοι ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς του προανήγγειλε «τοὺς μέλλοντας θαυμαστάς του» ἐλυπεῖτο ὅμως διότι ἐπὶ τοσοῦτον ἡ παρούσα γενεὰ τὸν παρηγκώνισεν. Κατὰ τὸ 1836 προσεπάθησε νὰ προσελκύσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ κοινῆ διὰ νέου ἔργου ἢ *Βούλησις ἐν τῇ φύσει*, ἐν ᾧ ἀνέπτυσε τὴν περὶ τῆς βουλῆσεως θεωρίαν του ἐφαρμογῶν αὐτὴν εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ ἀποδεικνύων ὁποῖον πρόσωπον διαδραματίζει αὐτὴ ἐν τοῖς φυσιολογικοῖς καὶ παθολογικοῖς φαινομένοις. Τὸ ἔργον του τοῦτο, ὡς καὶ τὸ προγενέστερον ἔμεινεν ἄγνωστον. Ἡ προσοχὴ τοῦ κοινῆ διηγήθη μόνον περὶ τὸ ἔτος 1839 ὅτε ὁ Schopenhauer ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῆς Νορβηγίας. Τότε τὸ πρῶτον ἀπέκτησε μαθητὰς τινας, οὓς ἀπεκάλει ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστὰς του καὶ ἐξαπέστειλεν ἵνα κηρύξωσι τὰς ἀρχὰς του καὶ «δοξάσωσιν» αὐτόν.

Ὁ Schopenhauer γηράσας ἐγένετο εἴπερ ποτε ἀπρόσιτος. Ἄλλ' οἱ ἀπόστολοι συμμεριζόμενοι τὰς ἰδέας του, οὐδὲν ἔλαβαν ὑπ' ὄψιν τὸν χαρακτήρα του. Οἱ μεγάλοι ἄνδρες ἔχουσι τὸ δικαίωμα ἀποινεῖ νὰ καθίστανται ἀνυπόφοροι, συγχωρῶμεν πάντα παρέχοντα τὸν ὄβολόν του εἰς τὸν θησαυρὸν τῶν μεγάλων ἰδεῶν, τῶν γενναίων πράξεων καὶ τῶν ἀριστουρημάτων δι' ἃ ἡ ἀνθρωπότης ἀρχῆθεν ἀγωνίζεται. Αἱ ἀρχαὶ τοῦ Schopenhauer διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν συγγραμμάτων του ἐγένοντο ἀσπασταὶ παρὰ πάντων, ἔσχε θαυμαστάς ἐνθουσιώδεις, φανατικούς, λατρευτὰς σχεδόν. Ὅτε ἡ δόξα του ἔφθασε τὸ κατακόρυφον αὐτῆς, διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν *Parerga und Paralipomena* ἦτο ἐξήκοντα τριῶν ἐτῶν. Ἐχαίρετο ὡς παιδίον, καὶ τὸ ἐλάχιστον περὶ αὐτοῦ ἀρθρίδιον τὸν καθίστα εὐτυχῆ, κατεχῶρει ἐν ἰδίῳ τεύχει πάσας τὰς περὶ αὐτοῦ δημοσιεύσεις καὶ τοὺς ἀγοραστὰς τῶν συγγραμμάτων του.

Ἐν καὶ μόνον τὸν ἔθλιβε καθ' ὑπερβολὴν, ἡ πρόοδος τῆς ἡλικίας του! ἔπρεπε νὰ ἐκλείψῃ νῦν τοῦ προσώπου τῆς γῆς, ἀφ' οὗ καὶ αὐτοὶ οἱ φανατικώτεροι τῶν ἐχθρῶν του, οἱ καθηγηταὶ τῆς φιλοσοφίας τὸν ἀπεκάλουν ἀτὸ *πνεῦμα τοῦ Αἰῶνος!*

Καὶ ἐν τούτοις, τὴν 23 Σεπτεμβρίου 1860 ὁ Schopenhauer ἀπέθανεν αἰφνιδίως, ἡ ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου του δὲ γενομένη ἐξέτασις ἀπέδειξεν, ὅτι ἐκέκτητο εἰς τὸν ὑπατον βαθμὸν ἀνεπτυγμένον τὸν λοβὸν τῆς καταστρεπτικότητος.

IV

Πολλὰ ἐγράφησαν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ περὶ τῶν αἰτίων, ἅτινα κατέστησαν τόσῳ δημοφιλεῖς τὰς ἀρχὰς τοῦ Schopenhauer. Κατὰ τοὺς ὀπαδοὺς του οὐδὲν φυσικώτερον

αἱ ἀληθεῖς ἰδέαι θριαμβεύουσιν. Ἴδου ὅμως τί γράφει εἰς τῶν Γερμανῶν ἀντιπάλων του, ὁ Rosenkranz.¹

Ὁ Schopenhauer δὲν θ' ἀπέκτα τοσοῦτον κράτος ἐπὶ τῶν συγχρόνων των, ἂν μὴ εἶχε τὸ θάρρος νὰ εἰρωνεύηται καὶ νὰ περιφρονῇ ἀποκαλύπτως τὸν κόσμον καὶ τὴν ζωὴν. Τὸ σαρκαστικὸν ὕφος δι' οὗ ἐξέθετε τὰ γελοῖα τοῦ κόσμου, ὃν ἐθεώρει ὡς ψεῦδος καὶ ἀναρχίαν, κατέστησαν αὐτὸν προσφιλῆ παρὰ τοῖς Γερμανοῖς ἐκείνοις τοῖς βαρυνθεῖσι τὴν ζωὴν. Ἡ ἐνεργὸς πεποίθησις μεθ' ἧς ὁ Schopenhauer ἐπιτίθεται κατὰ τῆς ζωῆς, ἀποτελεῖ τὸ γόητρον δι' οὗ κατέκτησε πάντα τὰ ἀπογοητευμένα πνεύματα. Οἱ ἀπατηθέντες ἐν ταῖς προσδοκίαις αὐτῶν καὶ οἱ φυσικῶς καὶ ἠθικῶς χρεωκοπήσαντες, εὐρίσκουσιν ἄφατον παρηγορίαν διακηρύττοντες ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ δαιμονίου τούτου φιλοσόφου, ὅτι ὁ κόσμος εἶνε ἀστειότης καὶ εἰρωνία.»

Πολλοὶ ἐρωτῶσιν ἂν πρέπει νὰ καταπολεμηθῇ ἡ ἀπαισιοδοξία, καὶ διὰ τίνων μέσων. Αἱ προσπάθειαι αὗται, καθ' ἡμᾶς, εἰσὶν περιτταὶ, ἀφ' οὗ κατὰ φυσικοὺς νόμους ἡ ἀπαισιοδοξία δὲν δύναται νὰ βιώσῃ ἐπὶ πολὺ. Τὸ πᾶν εἶνε βούλησις ἐδίδασκεν ὁ Schopenhauer, πᾶσα βούλησις εἶνε προσπάθεια, πᾶσα προσπάθεια ἱκανοποιεῖται κατ' ἐξαιρέσειν, πᾶσα δὲ μὴ ἱκανοποιουμένη προσπάθεια εἶνε θλίψις: ἐν καὶ μόνον φάρμακον ὑπάρχει κατὰ τῆς ἀνθρωπίνης δυσπραγίας, ὁ περιορισμὸς τῆς δυστυχίας διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῆς βουλῆσεως. Τὸ ἐλάχιστον βούλεσθαι ἀπετέλει τὸν γενικὸν κανόνα τοῦ Schopenhauer ὃν συνεβούλευε καὶ πρὸς τοὺς ὀπαδοὺς του. Ὅθεν, κατὰ τοὺς σταθεροὺς καὶ ἀναλλοιώτους νόμους τοῦ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνος, οἱ μὴ βουλόμενοι καὶ μὴ ἐργαζόμενοι ὑποχωροῦσι πρὸ τῶν ἐργαζομένων καὶ βουλομένων.

N. Θ. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

Διδάκτωρ τῆς Νομικῆς.

ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ ΕΝ ΑΜΣΤΕΛΟΔΑΜΩ

Ἡ ἰσχάτως ἐν Ἀμστελοδάμῳ τελεσθεῖσα ἐπέτειος πανηγυρίς τοῦ «Φιλελληνικοῦ Συλλόγου» μᾶς χορηγεῖ τὴν ἀφορμὴν ὅπως ἀναμνήσωμεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν τὴν ὑπαρξίν τῆς εταιρίας ταύτης, ἐφ' ἣ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐγκαυχώμεθα καὶ νὰ ἐπικροτῶμεν καὶ ἂν Ἕλληνας, οὐχὶ ξένοι εἶχον ἰδρύσει.

Ὁ σκοπὸς αὐτῆς, ὡς γνωστὸν, ἐστὶ νὰ στερεώσῃ τὴν ἐξ ἐσφαλμένων θεωριῶν ἀπὸ τινος πολεμουμένην καὶ κλονιζομένην σπουδὴν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τῇ δημοσίᾳ παιδείᾳ καὶ νὰ συμπληρώσῃ προσέτι αὐτὴν διὰ τῆς ἐκμαθήσεως καὶ τῆς νέας, τῆς σημερινῆς αὐτῆς μορφῆς, ἀποδεικνύουσα τὴν ἄμεσον καὶ γνησίαν ταύτης καταγωγὴν ἢ μᾶλλον τὴν ἐν αὐτῇ ἐξακολούθησιν, ἐκ τῆς πανταχοῦ καὶ πάντοτε θαυ-

1) Wissenschaft der logischen Idee.